

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

УДК 378.046-021.68-051:001.89
DOI 10.32461/2409-9805.3.2021.244724

Цитування:

Литвин С. Х., Добровольська В. В. Інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи здобувачів наукового ступеня доктора філософії. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 90–98.

Lytvyn S., Dobrovolska V. (2021). Information support for the research work of applicant for the degree of doctor of philosophy. *Library science. Record Studies. Informology*. 3, 90–98 [in Ukrainian].

Литвин Сергій Харитонович,
доктор історичних наук, професор,
професор кафедри культурології
та міжкультурних комунікацій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
serlytvyn@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-0010-2675>

Добровольська Вікторія Василівна,
доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
професор кафедри культурології та міжкультурних комунікацій
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
vika_dobrovolska@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-0927-1179>

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Мета роботи. *Висвітлити роль інформаційного забезпечення в наукових дослідженнях, виявити етапи пошуку і збору наукової інформації, визначити її джерела, показати можливості доступу і використання дослідниками всесвітньої мережі інтернет та середовища об'єктів цифрової цивілізації у науково-дослідній роботі здобувачів наукового ступеня доктора філософії. Методологія дослідження* полягає в застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, узагальнення і абстрагування, оглядово-аналітичного, класифікаційного, термінологічного, опису та порівняння, що дало змогу виявити місце і роль інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи. **Наукова новизна роботи** полягає в узагальненні знань про роль інформаційного забезпечення, систематизації джерел та етапів пошуку і збору наукової інформації. Доведено, що ефективність і швидкість пошуку наукової інформації з безмежними можливостями доступу і використання забезпечує глобальна світова мережа інтернет та активне формування середовища об'єктів цифрової цивілізації, насамперед, електронних бібліотек та цифрових архівів. Доведено, що важлива роль у пошуку і дослідженнях структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації належить наукометрії, яка здійснюється науковими базами даних, найавторитетнішими з яких є *Web of Science* і *Scopus*. **Висновки.** *Наукова інформація збагачує уявлення про наукові комунікації в цілому та забезпечує нові якісні можливості в науково-дослідній роботі. Пошук наукової інформації здійснюється в бібліотеках, через бібліотечно-інформаційні установи, загальнодержавні служби науково-технічної інформації, мережу інтернет, електронні бібліотеки, цифрові архіви. Вміння оперативно знаходити і опрацьовувати потрібну інформацію з теми дослідження з використанням сучасних інформаційних технологій є досить важливим для здобувачів наукового ступеня доктора філософії і відповідальним етапом наукового дослідження.*

Ключові слова: *інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи, аспірантура, підготовка докторів філософії, пошук і збір наукової інформації, мережа інтернет, середовище об'єктів цифрової цивілізації.*

Lytvyn Serhii,

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Cultural Studies
and Informational Communications
National Academy of Culture and Arts Management

Dobrovolska Viktoriia

Doctor of Science in Social Communications, Associate Professor,
Professor of the Department of Cultural Studies
and Informational Communications
National Academy of Culture and Arts Management

INFORMATION SUPPORT FOR THE RESEARCH WORK OF APPLICANT FOR THE DEGREE OF DOCTOR OF PHILOSOPHY

The purpose of the article is to highlight the role of information support in the study, identify stages of research and collection of scientific information, identify its sources, determine the possibilities of access and usage by researchers of the World Wide Web and the environment of digital civilization in research work for Ph.D. students. The methodology of the research consists in the application of general scientific and special research methods, in particular, analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and abstraction, review-analytical, classification, terminological, description and comparison, which allowed revealing the status and role of information support for the research activity. The scientific novelty of the article lies in the generalization of knowledge concerning the role of information support, systematization of sources and stages of search as well as a collection of scientific information. It has been proven that the efficiency and speed of searching for scientific information with unlimited possibilities of access and use are provided by the global Internet and the active formation of the environment of digital civilization, primarily electronic libraries and digital archives. It has been confirmed that an important role in terms of the search and analysis of the structure and dynamics of arrays as well as flows of scientific information belongs to scientometrics, which is carried out by scientific databases. The most authoritative of the ones are Web of Science and Scopus. Conclusions. Scientific information enriches the idea of scientific communication in general and provides new qualitative opportunities in the context of the research. The search for scientific information is carried out in libraries, through library and information institutions, national services of scientific and technical information, the Internet, electronic libraries, digital archives. The ability to promptly find and process the necessary information on the research topic while applying modern information technology is incredibly valuable for applicants for the degree of Doctor of Philosophy and a responsible stage of scientific research.

Keywords: *information support of research work, postgraduate studies, training of doctors of philosophy, search and collection of scientific information, Internet, an environment of objects of digital civilization.*

Актуальність теми досліджень. Здійснення наукового дослідження потребує забезпечення відповідною науковою інформацією. Інформаційне забезпечення – це сукупність наукової інформації та способів її пошуку, обробки, накопичення, збереження, систематизація та узагальнення з метою використання в процесі наукових досліджень. Наукова інформація є теоретичним і експериментальним підґрунтям для досягнення мети наукових досліджень і вирішення поставлених завдань. Вона є доказом обґрунтованості наукових положень, їх достовірності і новизни та створю-

ється в результаті діяльності наукових колективів, окремих вчених і фіксується в системі точних понять, тверджень, теорій, гіпотез з подальшим поширенням й використанням для розвитку науки. Існує думка, що вирішення науково-технічних проблем на 90 відсотків залежить від інформації і тільки на 10 відсотків – від інтуїції.

Закономірності розвитку науки вимагають постійного обміну інформацією – усною чи письмовою. Для вчених-початківців важливо знати як використовувати наукову інформацію в своїй дослідницькій роботі і на

які нормативно-правові документи необхідно опиратися, оскільки саме на перших кроках наукової роботи виникають питання організаційного характеру.

Аналіз досліджень і публікацій. У статті проаналізовано вимоги законів України «Про інформацію», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність» [5–7], Постанов Кабінету Міністрів України [11], наказів та інших керівних документів Міністерства освіти і науки України щодо наукової інформації, а також праці низки вітчизняних вчених із зазначеної проблематики, зокрема В. Андрійчука [1], О. Воскобойнікової-Гузєвої [2], В. Добровольської [3], Л. Дубровіної [4], Г. Муравицької [8], С. Ніколаєнка [9], Ю. Палеха, та Н. Леміш [10], Г. Січкаренко [12], В. Тулайдан [13], В. Шейка [14] та ін.

Мета дослідження. Висвітлити роль інформаційного забезпечення в наукових дослідженнях, виявити етапи пошуку і збору наукової інформації, визначити її джерела, показати можливості доступу і використання дослідниками всесвітньої мережі інтернет та середовища об'єктів цифрової цивілізації для науково-дослідної роботи здобувачів наукового ступеня доктора філософії.

Виклад основного матеріалу. Наукова інформація – це логічна інформація, яка отримується у процесі пізнання, адекватно відображає закономірності об'єктивного світу (містить сукупність повних і точних відомостей про розвиток природи, суспільства і людини, зафіксованих у науковому документі) і використовується в суспільно-історичній практиці.

Законом України «Про інформацію» визначено головні принципи інформаційних відносин: гарантованість права на інформацію; доступність інформації та свобода обміну нею; об'єктивність, вірогідність інформації; повнота і точність інформації; законність отримання, використання, поширення і зберігання інформації.

Право на інформацію мають усі громадяни України, юридичні особи і державні органи. З метою задоволення інформаційних потреб, органи державної влади та місцевого самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних.

Аспіранти і докторанти, користуючись правами здобувачів вищої освіти, визначеними Законом України «Про інформацію», Законом України «Про вищу освіту», Законом України «Про наукову та науково-технічну діяльність», з метою належного проведення наукових досліджень мають право на вільний доступ до всіх видів відкритої наукової інформації, наявної у закладах вищої освіти (наукових установах), бібліотеках і державних архівних установах України.

Для дослідників важливо дотримуватися принципів формування наукової інформації, а саме:

- актуальності інформації – реального відображення стану об'єкта дослідження в кожен момент часу;
- достовірності – доказу того, що названий результат є істинним, правдивим;
- точного відтворювання об'єктивного стану і розвитку об'єкта;
- інформаційної єдності, тобто подання інформації у такій системі показників, при якій виключалась би ймовірність протиріч у висновках і неузгодженість первинних і одержаних даних;
- релевантності даних, тобто одержання інформації за запитом користувача, включаючи роботу з даними, які не належать до дослідження.

Наукова інформація акумульована, головним чином, в науковій літературі та джерелах, що зберігаються в фондах бібліотек і в архівах.

Джерела наукової інформації можна згрупувати в такому вигляді: наукові монографії, наукові статті, тези, наукові доповіді, реферати, наукові звіти, збірники наукових праць, препринти, матеріали конференцій, періодичні видання (газети, журнали, бюлетені, календарі, експрес-інформації), навчальна література (підручник, курс лекцій, навчальний посібник, хрестоматія, навчально-методичні рекомендації), довідкова література (довідник, словник, енциклопедія, енциклопедичний словник, мовний словник, тлумачний словник, термінологічний словник, розмовник), методичні розробки, спеціальні випуски технічних видань, патентно-ліцензійні видання, стандарти, брошури, дисертації, рецензії.

Робота з інформаційними джерелами складна і потребує навичок. Для дослідника

(дисертанта) інформація є предметом і результатом його праці. Осмислюючи та опрацьовуючи потрібну інформацію, дослідник видає специфічний продукт – якісно нову інформацію. У науково-дослідній роботі особливе місце займає пошук і збір наукової інформації. При цьому підраховано, що біля 50 відсотків свого часу дослідник витрачає на пошук інформації. Вміння оперативно знаходити і опрацьовувати потрібну інформацію з теми дослідження є досить відповідальним етапом наукового дослідження. Інформаційний пошук – це сукупність операцій, спрямованих на пошук матеріалів і документів, які потрібні для розробки теми. Пошук, обробка та аналіз джерел інформації дають змогу виявити рівень розробки конкретної теми, підготувати огляд літератури з теми, створити список використаних джерел.

Пошук потрібної інформації з кожним роком ускладнюється. Тому досліднику важливо знати основні положення інформаційного пошуку, вміти його організувати. Пошук може бути: ручний, який здійснюється за бібліографічними картками, картотеками, каталогами, механічним і автоматизованим.

Бібліотеки та архіви утримують інформацію, яку треба вміти розшукати для використання в дослідженні. Для цього слід знати відповідну термінологію. Чітке знання термінів та їх сутності, а також галузей інформації дозволяє досліднику оперативно їх знаходити, переробляти, узагальнювати та ефективно застосовувати для виконання відповідних завдань. Йдеться про такі терміни:

науково-інформаційна діяльність – сукупність дій, спрямована на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави, що полягає в її збиранні, аналітико-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні;

інформаційні ресурси науково-технічної інформації – це систематизовані зібрання науково-технічної літератури і документації, зафіксовані на паперових та інших носіях;

довідково-інформаційний фонд – це сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб;

довідково-пошуковий апарат – це сукупність упорядкованих вторинних документів, створюваних для пошуку першоджерел;

інформаційні ресурси спільного користування – це сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-технічної інформації (бібліотека, фірми, організації);

аналітико-статистична обробка науково-технічної та практичної інформації;

інформаційний ринок – це система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг та ін.

Пошук і збір інформації для проведення наукових досліджень передбачає такі *етапи*:

– визначення кола питань, що будуть вивчатись;

– визначення хронологічних меж пошуку необхідної літератури;

– уточнення можливості використання літератури зарубіжних авторів;

– уточнення джерел інформації (книги, статті, патентна література, стандарти тощо);

– визначення ступеню відбору літератури (всю з даного питання, чи тільки окремі матеріали);

– участь в роботі тематичних семінарів і конференцій;

– особисті контакти із спеціалістами з означеної проблеми;

– вивчення архівних документів, науково-технічних звітів;

– пошук інформації в інтернеті;

– пошук через електронні бібліотеки, консолідований електронний ресурс, зведений каталог електронних видань тощо

Вихідну інформацію можна знайти в загальній і спеціальних енциклопедіях, а також у списках літератури, які прикладені до тематичних і оглядових робіт, що мають відношення до теми. В цьому випадку пошук інформації ведеться в антихронологічному порядку – від більш пізніших джерел до більш ранніх. Такий шлях пошуку швидше приводить до поставленої мети.

Пошук необхідної інформації в стінах наукової бібліотеки варто розпочати з її довідково-пошукового апарату (бібліотечних каталогів, бібліографічних видань, реферативних збірок, експрес інформації, інформаційних листків, оглядів). Основними видами каталогів в системі інформаційно-пошукового апарату бібліотек є такі:

1. *Систематичні каталоги* – містять картки на книги, у яких назви робіт розташовані за галузями знань, згідно з чинною класифікацією науки. У систематичних каталогах картки згруповані в логічному порядку за галузями знань. Послідовність розміщення карток відповідає визначеній бібліографічній класифікації – УДК чи ББК;

2. *Абеткові каталоги* містять картки на книги, розташовані в алфавітному порядку прізвищ авторів чи назв. За алфавітним каталогом можна встановити, які твори якого автора є в бібліотеці;

3. *Предметні каталоги* містять картки з назвами творів з конкретних проблем і питань одного змісту. Предметний каталог концентрує близькі за змістом матеріали в одному місці, що дуже зручно для дослідника. Ключем до каталогів бібліотеки є бібліографічні покажчики. Вони можуть бути різними за своїм завданням, змістом і формою;

4. *Електронні каталоги*, а також картотеки дисертацій та авторефератів, систематичні картотека статей із періодичних та продовжуваних видань, різноманітні бібліографічні й довідкові видання (посібники і покажчики з окремих тем і розділів), виноски і посилання в монографіях, підручниках, енциклопедіях, енциклопедичних словниках та ін.

Слід також виявити основні періодичні видання з вибраної проблематики. Відбираючи основні матеріали, слід звернутися до покажчиків статей, опублікованих протягом календарного року і розміщених у кінці останнього номера журналу за кожний рік видання.

Далі слід створити свою картотеку (або список) літературних джерел з теми. Добре складена картотека (список) навіть при побіжному перегляді назв джерел допомагає охопити тему в цілому. На її основі можна вже на самому початку дослідження уточнити структуру дисертації.

Перегляду повинні підлягати всі види джерел, зміст яких пов'язаний із темою дисертаційного дослідження. До них належать матеріали, опубліковані в різноманітних вітчизняних і зарубіжних виданнях; неопубліковані документи (звіти про науково-дослідницькі і дослідно-конструкторські роботи, дисертації, депоновані рукописи, звіти фахівців про між-

народні відрядження, матеріали закордонних фірм та ін.), офіційні документи.

Визначення стану вивченості теми доцільно розпочинати зі знайомства з інформаційними виданнями, які містять оперативні систематизовані відомості про документи (опубліковані, неопубліковані), найсуттєвіші сторони їх змісту. Інформаційні видання, на відміну від звичайних бібліографічних посібників, включають не лише відомості про надруковані праці, а й ідеї та факти, що в них містяться. Крім оперативності, їх характеризують новизна поданої інформації, повнота охоплення джерел і наявність довідкового апарату, що полегшує пошук і систематизацію літератури.

Інформаційні видання охоплюють усі галузі науки. Їх випускають інститути, служби науково-технічної інформації міністерств і відомств, деяких наукових установ, центри інформації, бібліотеки. Збір та обробку цих матеріалів в Україні здійснюють Книжкова палата України імені Івана Федорова, Український інститут науково-технічної і економічної інформації (УкрІНТЕІ), Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського й інші бібліотечно-інформаційні установи загальнодержавного або регіонального рівня. Важливими джерелами наукової інформації також є архівні установи України: державні, відомчі та поточні архіви.

Названі вище установи і організації видають довідкову літературу, яка поділяється на три види: *бібліографічна, реферативна та оглядова*. *Бібліографічні видання* містять упорядковану сукупність бібліографічних записів, показують, що видано з питання, яке цікавить спеціалістів. Бібліографічні описи виконують дві функції. Вони сповіщають про появу документа (сигнальна функція і повідомляють необхідні відомості про його місцезнаходження (адресна функція). З бібліографічних записів складають покажчики і бібліографічні списки.

Бібліографічні покажчики найчастіше є сигнальними і складаються з переліку бібліографічних записів, часто без анотацій і рефератів. Ці видання з максимальною повнотою інформують про вихід у світ вітчизняної і зарубіжної літератури, їх характеризує оперативність підготовки за порівняно короткий

термін від часу виходу публікації до відображення її в покажчику.

Допомогу в пошуку джерел надають *реферативні видання*, які містять публікації рефератів, що включають скорочений виклад змісту первинних документів (або їх частин) з основними фактичними даними і висновками. До реферативних видань належать реферативні журнали, реферативні збірники, експрес-інформації, інформаційні листівки та ін.

При відборі джерел дослідники мають звернути особливу увагу на видання Книжкової палати України імені Івана Федорова: бібліографічні покажчики «Літопис книг», «Літопис газетних статей», «Літопис журнальних статей», «Літопис нот», «Літопис образотворчих видань», «Літопис рецензій», «Нові видання України», «Періодичні та продовжувані видання» та ін.

Для прискорення відбору потрібної інформації в Україні створена загальнодержавна *служба науково-технічної інформації* (НТІ). Вона включає Український інститут НТІ, галузеві інформаційні центри, інформаційні центри в НДІ, відділи НТІ в НДІ, конструкторських бюро на підприємствах.

Поряд із інформаційними виданнями органів науково-технічної інформації для інформаційного пошуку слід використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, бази і банки даних, інтернет.

Дослідження документальних інформаційних потоків здійснюється за допомогою використання банку даних. *Банк даних* – певна сукупність програмних, організаційних, технічних засобів призначених для централізованого накопичення та багатоцільового використання інформації, яка систематизована і сконцентрована в певному місці (у пам'яті ЕОМ, бібліотеці, каталогах, картотеці). Його ядром є база даних. *База даних* – іменована сукупність інформаційних одиниць у певній предметній сфері. Функціонування цієї бази забезпечується сукупністю мовних і програмних засобів, які мають назву системи управління базою даних. База даних сприяє формуванню бази знань. *База знань* – сукупність систематизованих основних відомостей, що належать до певної галузі знань і зберігаються в пам'яті ЕОМ. У ній виокремлюється дві відносно самостійні частини: знання про певну галузь у вигляді

термінів і законів, стверджень; конкретні, факти що описують цю галузь. База знань, у свою чергу, сприяє розвитку бази даних.

Вивчення наукових інформаційних потоків дає можливість планувати, прогнозувати тенденції розвитку науково-інформаційної діяльності і її удосконалення. Незамінним при цьому є інформаційний простір інтернет. Нині особливої ваги набувають архівні ресурси в мережі інтернет, а особливо такі їх форми як бази даних з пошуковим апаратом, електронні довідники різноманітних жанрів і видів – путівники, фондові і тематичні каталоги тощо та цифрові зображення документів.

Всесвітня мережа інтернет надає можливість доступу дослідника до баз даних різного рівня і спрямування, забезпечуючи при цьому високу ефективність і швидкість пошуку необхідної інформації. Дані пошуку можуть бути використані безпосередньо, однак частіше вони служать сходиною (ключем) до виявлення первинних джерел інформації, якими є наукові праці (монографії, збірники) та інші видання, необхідні для наукової роботи.

Серед документальних сервісів інтернету сьогодні ключову роль відіграє Вікіпедія, яка є водночас і системою накопичення реферативної бази даних про документи і величезною збіркою нових документів довідково-аналітичного характеру.

Входження до інформаційного простору Internet дозволяє наявність зв'язку з вебсайтами бібліотек, зокрема каталогів бібліотечних фондів, спеціальних каталогів (дисертацій, авторефератів, картотеки журнальних статей тощо), іншої пошукової та наукової інформації. Інформація з мережі інтернет – це доступність, актуальність, оперативність.

Із розвитком інформаційних технологій, телекомунікацій, мобільного зв'язку, глобальної мережі інтернет активно формується середовище об'єктів цифрової цивілізації, що створили світ віртуальної реальності, що має безмежні можливості доступу та використання. Цьому активно сприяють і надалі сприятимуть електронні бібліотеки, цифрові архіви, електронні засоби масової інформації тощо.

Сьогодні ця масштабна робота набуває нової якості у зв'язку з входженням суспільства в цифрову еру, коли документальний ресурс і

відповідний науково-довідковий апарат активно інтегрується як в український інформаційний простір, так і в світову мережу. Активно створюються цифрові проекти провідних національних бібліотек України, які є цінним архівом і ресурсом, що забезпечує інформаційними джерелами науку, освіту і культуру.

Розвиток бібліотек у мережевому середовищі передбачає розширення доступу до контенту, просування його в те середовище, де знаходиться користувач. Ця парадигма відображає сучасний погляд на зміну ролі бібліотеки як соціального та культурного інституту. Ці реалії сучасного цифрового світу уможливили реалізацію ідеї створення колективом Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського інтегрованого ресурсу «Електронна бібліотека «Україніка» – зведеного бібліографічного та цифрового ресурсу всієї документальної спадщини України з організацією доступу до науково-довідкових, бібліографічних і текстових ресурсів, репрезентації оригіналів документів у цифровому форматі з широкими можливостями представлення на сайтах бібліотек та архівів, наукових установ у глобальній світовій мережі.

Накопичений досвід формування ресурсу рукописної та книжкової спадщини України дав змогу НБУВ виокремити та розвивати проект «Книжкові пам'ятки України» та ув'язати його з реалізацією завдань формування Державного реєстру національного культурного надбання. База даних проекту «Книжкові пам'ятки України» спрямована на науково-бібліографічну реєстрацію пам'яток і є доступною на порталі НБУВ у тематичному блоці «Історико-культурні ресурси». Органічним доповненням є «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини», яка містить унікальні пам'ятки з фондів НБУВ, що полегшує завдання ідентифікації й атрибуції книжкових пам'яток для регіональних бібліотек України [3, 232].

У Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого створений інтегрований ресурс електронної бібліотеки «Культура України». В його основу покладено інтегровану модель, яка означає, що в єдиному технологічному середовищі учасники проекту об'єднують свої ресурси шляхом надання повних текстів оцифрованих видань відповід-

но до профілю комплектування, визначених форматів, технічних і уніфікованих вимог до контенту. До складу електронної бібліотеки включаються ресурси, що фізично зберігаються у фондах бібліотек, музеїв та інших закладах культури й ті, що надані авторами за договором на право використання об'єкта авторських прав. Електронна бібліотека «Культура України» органічно входить до системи електронних ресурсів бібліотеки й пов'язана з електронним каталогом, за допомогою якого можна перейти до ресурсів електронної бібліотеки. Вона є складовою частиною Зведеного каталогу оцифрованих видань – інтегрованого інформаційного ресурсу, що містить інформацію про цифровий контент вироблений публічними бібліотеками України. Створення Зведеного каталогу оцифрованих видань дало змогу об'єднати інформацію про всі наявні в публічних бібліотеках переведені в цифрову форму видання. Цей каталог має загальнонаціональний статус з вільним доступом [3, 263].

Досвід створення цих електронних бібліотек, формування й використання їх інформаційних ресурсів сприяє створенню єдиного інформаційного простору та наближає Україну до формування загальнодержавного цифрового культурологічного консолідованого ресурсу, аналогічного тим, які підтримуються і функціонують у багатьох країнах світу як пріоритет державної культурної політики.

Важлива роль у дослідженнях наукової інформації належить наукометрії, яка займається статистичними дослідженнями структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації. Завдання наукометрії вирішуються спеціалізованими інститутами та інформаційними службами, які створюють наукометричні бази даних для відстеження цитованості наукових публікацій, опублікованих у наукових виданнях та дослідження публікаційної активності та цитованості авторів наукових праць.

Наукометрична база даних – це також пошукова система, яка формує статистику, що характеризує стан і динаміку показників затребуваності, активності та індексів впливу діяльності окремих вчених і дослідницьких організацій. Наукометричні показники застосовуються для оцінювання ефективності наукової діяльності з використанням як якісних, так і кількісних оці-

нок. В основі якісних оцінок лежать висновки експертів. Кількісні оцінки ґрунтуються на опублікованих даних і патентній інформації: це число публікацій, аналіз частоти їхньої цитованості (індекс цитування), індекс Гірша, імпаکت-фактор наукового журналу, в якому роботи опубліковані, кількість отриманих вітчизняних та міжнародних грантів, стипендій, вітчизняних та іноземних премій, участь у міжнародному науковому співробітництві, складі редколегій наукових журналів.

Найавторитетнішими і найповнішими міжнародними базами даних є Web of Science (WoS) Філадельфійського інституту наукової інформації корпорації Thomson Reuters та Scopus видавничої корпорації Elsevier. Їх діяльність спрямована на вивчення наукової активності країн (вчених, організацій) за бібліометричними показниками, а дані враховуються в різних міжнародних і національних рейтингових системах.

Міністерством освіти і науки України у вимогах до опублікування результатів дисертацій або монографій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (наказ МОН від 23.09.2019 № 1220) установлено обов'язкові публікації у наукових фахових періодичних виданнях України та інших держав, які включені до наукометричних міжнародних баз даних.

Таким чином, слід зазначити, що наукова інформація збагачує уявлення про наукові комунікації в цілому та забезпечує нові якісні можливості в науково-дослідній роботі. Вміння оперативно знаходити і опрацьовувати потрібну інформацію з теми дослідження з

використанням сучасних інформаційних технологій є досить важливим і відповідальним етапом наукового дослідження.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні знань про роль інформаційного забезпечення, систематизації джерел та етапів пошуку і збору наукової інформації. Доведено, що ефективність і швидкість пошуку наукової інформації з безмежними можливостями доступу і використання забезпечує глобальна світова мережа інтернет та активне формування середовища об'єктів цифрової цивілізації, насамперед, електронних бібліотек та цифрових архівів. Доведено, що важлива роль у пошуку і дослідженні структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації належить наукометрії, яка здійснюється науковими базами даних, найавторитетнішими з яких є Web of Science і Scopus.

Висновки. Наукова інформація збагачує уявлення про наукові комунікації в цілому та забезпечує нові якісні можливості в науково-дослідній роботі. Пошук наукової інформації здійснюється в бібліотеках, через бібліотечно-інформаційні установи, загальнодержавні служби науково-технічної інформації, мережу інтернет, електронні бібліотеки, цифрові архіви. Вміння оперативно знаходити і опрацьовувати потрібну інформацію з теми дослідження з використанням сучасних інформаційних технологій є досить важливим для здобувачів наукового ступеня доктора філософії і відповідальним етапом наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка агропромислового комплексу*. 2016. № 7. С. 87–94.
2. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери: генезис, концепції, модернізації : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.
3. Добровольська В. В. Інформаційно-документаційне забезпечення розвитку соціокомунікаційного простору культури в Україні : монографія. Київ : НАКККіМ, 2020. 356 с.
4. Дубровіна Л., Коридон А., Матяш І. Архіви, бібліотеки, музеї – джерельна основа національної пам'яті, культурної спадщини України. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 1. С. 3–10.
5. Про вищу освіту: Закон України : від 01.07.2014, № 1556-VII (зі змінами). Законодавство України / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.08.2020).
6. Про інформацію : Закон України : від 02.10.1992 № 2657-XII (зі змінами). Законодавство України / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.08.2020).

7. Про наукову та науково-технічну діяльність : Закон України : від 26.11.2016, № 848-VIII. Законодавство України / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 20.08.2021).
8. Муравицька Г. В. Інформація як стратегічний ресурс організації науково-дослідного процесу. *Демократичне врядування : наук. вісник / Нац. акад. держ. управління при Президентові України*. Львів. регіон. ін-т держ. управління. 2015. Вип. 15.
9. Ніколаєнко С. М. Наукові дослідження в університетах – визначальний чинник зростання якості освіти. Київ : Прок-Бизнес, 2007. 175 с.
10. Палеха Ю. І., Леміш Н. О. Основи науково-дослідної роботи : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2013. 336 с.
11. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України : від 23.03.2016, № 261 // Законодавство України / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p#Text> (дата звернення: 20.08.2020).
12. Січкаренко Г. Г. Документні джерела інформації: навч. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2018. 212 с.
13. Тулайдан В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Ужгород : ДВНЗ Ужгород. Нац. ун-т, 2017. 105 с.
14. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2008. 310 с.

References

1. Andriychuk V. G. (2016). The essential aspect of the methodology of scientific research. *Ekonomika ahropromyslovoho kompleksu*, 7, 87–94 [in Ukrainian].
2. Voskoboynikova-Guzeva O. V. (2014). Strategies of development of library and information sphere: genesis, concepts, modernization: monograph. Kyiv: Akadempriodyka [in Ukrainian].
3. Dobrovolska V. V. (2020). Information and documentation support for the development of socio-communication space of culture in Ukraine. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].
4. Dubrovina L., Korydon A., Matyash I. (2017). Archives, libraries, museums – the source of national memory, cultural heritage of Ukraine. *Bibliotekny visnyk*, 1, 3–10 [in Ukrainian].
5. On higher education: Law of Ukraine (2014, July 1, № 1556-VII) (as amended). Legislation of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
6. On information. Law of Ukraine (1992, October 2, № 2657-XII) (as amended). Legislation of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [in Ukrainian].
7. On scientific and scientific-technical activity. Law of Ukraine (2016, November 26, № 848-VIII). Legislation of Ukraine. Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> [in Ukrainian].
8. Muravytska G. V. (2015). Information as a strategic resource for the organization of the research process. *Demokratychnе vryaduvannya: academic papers collection*, issue 15 [in Ukrainian].
9. Nikolaenko S. M. (2007). Research in universities – a determining factor in increasing the quality of education. Kyiv: Prok-Byznes [in Ukrainian].
10. Palekha Yu. I., Lemish N. O. (2013). Fundamentals of research work: textbook. way. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
11. On approval of the Procedure for training applicants for the higher education of the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in higher educational institutions (scientific institutions) (2016, March 23, № 261). Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny. Zakonodavstvo Ukrayiny. Verkhovna rada Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-p#Text> [in Ukrainian].
12. Sichkarenko G. G. (2018). Documentary sources of information. Pereyaslav-Khmel'nyts'kyi [in Ukrainian].
13. Tulaidan V. (2017). Fundamentals of scientific research. Uzhhorod: DVNZ Uzhhorod. Nats. un-t [in Ukrainian].
14. Sheiko V. M., Kushnarenko N. M. (2008). Organization and methods of research. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 06.03.2021
Отримано після доопрацювання 19.04.2021
Прийнято до друку 23.04.2021*